

Classica et Christiana, 11, 2016
Rezumate/Riassunti/Abstracts

**I BAGAUDI ALLA PRESA DI AUTUN (270 AD).
VECCHIE QUESTIONI, NUOVE CONFERME**

Ettore A. BIANCHI

(Istituto Internazionale di Studi Liguri, Genova)

Abstract: *In the age of Claudius Gothicus, from 268 to 270, the large and prosperous city of Augustodunum, capital of the Aedui, suffered a catastrophic sack by some Gallic rebels. An ancient witness, Eumenius the panegyrist, seems to blame for the incident a unit of Batavians, i.e. germanic warriors in the service of the separatist Gallic Empire. However, many scholars, from the sixteenth century onwards, have questioned the actual role of those foreign soldiers, possibly sent on a battlefield too distant and different from their native marshes in the Lower Rhine. So, it has been suggested that there was an erroneous transcription of names, in the process of copying the latin text, and that, more reliably, the disaster was caused by gangs of celtic brigands called Bacaudae. Today this view is fiercely embattled; nevertheless it is strongly supported by the numismatic evidence, obtained from the Aeduan territory: in fact, if the loss of coin hoards is taken as an indication of widespread violence in a district, then persistent and serious disturbances around Augustodunum began much earlier the alleged raid of the Batavians and ended about fifteen years after. It is like saying that the city was not ruined by a single military expedition, but was overwhelmed by a long wave of rural banditry.*

Rezumat: *În perioada lui Claudius Gothicus, între 268 și 270, marele și prosperul oraș Augustodunum, capitala aeduilor, a suferit un catastrofal asediu al unor rebeli galli. Un martor antic, panegiristul Eumenius, pare să condamne pentru incident o unitate a batavilor – cu alte cuvinte, războinici germanici aflați în serviciul Imperiului gallic separatist. Cu toate acestea, mulți cercetători, din secolul al XVI-lea îcoace, au pus la îndoială rolul real al acestor soldați străini, trimiși, probabil, pe un câmp de luptă prea depărtat și diferit de mlaștinile lor native de pe Rinul Inferior. S-a sugerat, astfel, că, în procesul de copiere a textului latin, s-a făcut o transcriere eronată a numelor și că, mult mai plauzibil, dezastrul a fost realizat de cete de tâlhari celți numiți Bacaudae. Astăzi, acest punct de vedere este puternic contestat; cu toate acestea, el este puternic susținut de dovezi numismatice provenite din teritoriul aeduilor; astfel, în cazul în care ascunderea de tezaure monetare este luată ca o probă a violențelor într-o zonă, atunci persistențele și gravele tulburări din jurul orașului Augustodunum au început mult mai de vreme decât presupusele raiduri ale batavilor și s-au încheiat aproximativ cincisprezece ani mai târziu. În acest sens, se poate spune că orașul nu a fost ruinat de o singură expediție militară, ci a fost copleșit de un întins val de banditism rural.*

QUALCHE CHIARIMENTO SUI DATI DI NEARCO IN STRABONE

Nicola BIFFI
(Università di Bari Aldo Moro)

Abstract: *A reply to Leroy's article published in Geographia Antiqua, 20, 2013.*

Rezumat: *Articolul de față reprezintă o replică la articolul lui Leroy din Geographia Antiqua, 20, 2013.*

CINCI ADĂUGIRI BIZANTINE LA FONTES AD ZALMOXIN PERTINENTES

Dan DANA (CNRS/ANHIMA, Paris)

Résumé: *Sont édités et commentés ici cinq ajouts byzantins au corpus Fontes ad Zalmoxin pertinentes (2011) : n° 62 bis, un poème de Georges de Pisidie (ca. 630) ; n° 67 bis, la traduction armenienne de ce poème (VIIIe-IXe s.) ; n° 72 bis, un texte hagiographique appartenant à l'évêque Pierre d'Argos (ca. 890) ; n° 109 bis, une épître de l'érudit cardinal Bessarion au despote de Morée, Constantin Paléologue (ca. 1444), suivie d'un passage extrait d'une apologie du platonisme. Zalmoxis apparaît dans ces mentions comme législateur et sage de l'Antiquité, selon son image canonique.*

Rezumat: *Sunt editate și comentate aici cinci adăugiri bizantine la Fontes ad Zalmoxin pertinentes (2011): nr. 62 bis, un poem al lui Georgios Pisides (ca. 630); nr. 67 bis, traducerea armeană a poemului precedent, realizată în sec. VIII-IX; nr. 72 bis, un text hagiografic al episcopului Petru din Argos (ca. 890); nr. 109 bis, o epistolă a eruditului cardinal Bessarion către despotul Moreei, Constantin Paleologul (ca. 1444), urmată de un pasaj dintr-o apologie a platonismului (1466). În aceste mențiuni, Zalmoxis apare drept legislator și înțelept al antichității, conform imaginii sale binecunoscute.*

PTOLÉMÉE ET LA TOPONYMIE DE LA DACIE (VI-IX)

Dan DANA (CNRS/ANHIMA, Paris)
Sorin NEMETI (Université Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca)

Résumé: *[VI] L'analyse du toponyme Berzovia (et l'élimination de la forme corrompue Berzobis), localisé dans l'actuel Banat, indique l'existence d'une série dace de toponymes en -via ou -bia (Agnavia, Calmovia, Ozobia, Salsovia); la graphie Berzobis, consacrée dans la littérature de spécialité, demande à être émendée au profit de la forme authentique Berzovia. – [VII] Répertoire commenté des toponymes de formation latine en Dacie romaine, dérivés d'anthroponymes (Bassiana, Blandiana, Largiana, Mascliana, Optatiana, Vlpianum). – [VIII] Considérations sur la documentation et la localisation des toponymes Buridava et*

Piroboridava. – [IX] Une autre série de toponymes daces, à deuxième élément -ka, permet de rediscuter les noms *Alboca, *Cauca, Napoca/Napuca, *Rataca.

Rezumat: [VI] Analiza toponimului Berzovia (și eliminarea formei corupte Berzobis), localizat în Banat, indică prezența unei serii dacice de toponime în -via sau -bia (Agnavia, Calmovia, Ozobia, Salsovia); grafia Berzobis, consacrată în literatura de specialitate, trebuie emendată în favoarea celei autentice, Berzovia. – [VII] Repertoriu comentat al toponimelor de formație latină din Dacia romană, derivate din antroponime (Bassiana, Blandiana, Largiana, Mascliana, Optatiana, Vlpianum). – [VIII] Considerații despre documentația și localizarea toponimelor Buridava și Piroboridava. – [IX] O altă serie de toponime dacice, prezentând al doilea element -ka, permite rediscutarea numelor *Alboca, *Cauca, Napoca/Napuca, *Rataca.

UNDE PATER TIBERINUS: THE RIVER TIBER IN VERGIL'S AENEID

Lee FRATANTUONO

(Department of Classics, Ohio Wesleyan University Delaware,
Ohio, U.S.A.)

Abstract: *The significance of the River Tiber for the poet Virgil has not received much in the way of comprehensive, critical scholarly attention. The present study considers every reference to the river in the Virgilian corpus, with particular concern for the way in which Virgil associates the Tiber with both the Trojan hero Aeneas and the Rutulian Turnus. In Virgil's epic Aeneid the Tiber is revealed to have reclaimed its ancient, "true" name of "Albula", though in a way that foreshadows the continuing reality of war and internecine strife for Rome.*

Rezumat: *Importanța râului Tibru pentru poetul Vergilius nu s-a prea bucurat de atenția cercetătorilor, cel puțin nu în studiile generale și critice. Acest studiu ia în considerare toate referințele făcute de Vergilius la acest râu, concentrându-se pe modul în care poetul asociază Tibrul atât cu eroul troian Aeneas, cât și cu Turnus din tribul rutulilor. În epopeea Eneida a lui Vergilius, se arată că „adevăratul” nume al Tibrului este „Albula”, deși într-un fel acest lucru prefigurează realitatea continuă a războiului și a luptelor interne pentru Roma.*

Δρᾶμα, πλάσμα ε μῦθος NEI ROMANZI DI ACHILLE TAZIO E DEL MACREMBOLITA E I FONDAMENTI FILOSOFICI DEL GENERE

Ranko KOZIĆ

(Faculty of Philology Belgrade)

Abstract: *Drama, Plasma and Mythos in Achilles Tatius' and Macrembolites' Novels and the Philosophical Foundations of the Genre: The subject-matter of this study are drama, plasma and mythos as the key categories of narration in the ancient rhetoric being widely employed in the work of both classical and Byzantine representative of the genre and having their enormous, so*

far unnoticed, hermeneutical potential. The study consists of three segments with the first giving a detailed survey of all the instances of the use of these terms in Greek novel and the second characterised by the application of the hermeneutical method in an attempt to decipher new meanings of the terms referred to above in Tatius' and Macrembolites' romance as well as to point at new perspectives thus being created for a new and founded explanation of the birth and the poetics of the genre. In the third and the last segment the newly acquired meanings are applied to the definition and subdivision of the third type of narration in Cicero and the author of the Rhetorica ad Herennium. It has been convincingly shown that this definition, only if substantially illuminated by these new meanings, becomes fully usable in the endeavour to understand poetics of the novel, its philosophical foundation, as well as its practical application to the needs of teaching programme in the rhetorical schools in antiquity, by which research work directions, neglected a long time ago, are now being in the last analysis actualized again.

Rezumat: Drama, plasma și mythos în romanele lui Achilles Tatius și Macrembolites și fundamentele filosofice ale genului. Subiectul acestui studiu este reprezentat de drama, plasma și mythos drept categoriile-cheie ale narațiunii din retorica antică, fiind utilizați la scară largă atât de reprezentanții clasici, cât și de cei bizantini ai genului, cu un potențial hermeneutic imens, neevidențiat până acum. Studiul de față cuprinde trei segmente: primul include o investigație detaliată a tuturor ocurențelor acestor termeni în romanul grecesc; al doilea se caracterizează prin aplicarea metodei hermeneutice în încercarea de a descifra noi semnificații ale termenilor menționați mai sus în scrierile lui Tatius și Macrembolites, precum și prin identificarea unor noi perspective pentru o nouă explicație bine fundamentată pentru nașterea și poetica genului. În al treilea și ultimul segment, se aplică noile semnificații la definirea și subîmpărțirea celui de-al treilea tip de narațiune la Cicero și la autorul lucrării Rhetorica ad Herennium. S-a dovedit că această definiție, elucidată în mod substanțial de aceste noi semnificații, devine perfect utilizabilă în încercarea de a înțelege poetica romanului, fundamentarea sa filosofică, precum și aplicarea sa practică la nevoile programului de predare în școlile de retorică din antichitate. Prin aceste noi semnificații, anumite direcții de cercetare, neglijate cu mult timp în urmă, sunt actualizate din nou prin intermediul acestei ultime analize.

LE LUDUS SEPTEM SAPIENTUM : UNE MISE EN SCÈNE ?

Florian LEPETIT

(Université Paris Ouest Nanterre La Défense)

Rezumat : *Le Ludus Septem Sapientum est une pièce écrite par Ausone. Elle se compose d'une lettre en distiques élégiaques adressée à Drepanius Pacatus (1-18), puis d'un prologue (19-51) qui annonce la venue d'un ludius (52-72), et enfin, de l'apparition des sept sages, qui, chacun leur tour, vont exposer la maxime qui les a rendus célèbres (72-230). S'il est peu vraisemblable que ce texte, en raison de sa brièveté, ait donné lieu à une mise en scène devant un public, penser, en revanche, qu'il a été composé pour être mis en scène dans un cadre*

scolaire est envisageable. En effet, en tant que précepteur de Gratien, il importait à Ausone de rendre ludique l'apprentissage de ces maximes.

Abstract: *The Ludus Septem Sapientum is a play written by Ausonius. It starts with a letter in elegiac verse addressed to Drepanius Pacatus (1-18), followed by a prologue (19-51) which announces the coming of a ludius (52-72), and the seven sages appear eventually. Each of them will expose the maxim that made them famous (72-230). While it is unlikely that this text, which is very brief, has been staged in front of an audience, I think, however, that it was composed to be staged in a school, by students. Indeed, as the tutor of Gratian, Ausone may have tried to make entertaining the learning of these maxims.*

Rezumat: *Ludus Septem Sapientum este o piesă scrisă de Ausonius. Ea se compune dintr-o scrisoare în vers elegiac adresată lui Drepanius Pacatus (1-18), apoi de un prolog (19-51), ce anunță apropierea unui ludius (52-72), și, în sfârșit, apariția celor șapte înțelepți, care, fiecare la rândul lui, va expune maxima care l-a făcut celebru (72-230). Dacă este puțin probabil că acest text, datorită scurtimei lui, a fost compus pentru a fi pus în scenă în fața unui public, în schimb, se poate presupune că a fost compus pentru a fi reprezentat într-o școală, pentru elevi. De altfel, ca preceptor al lui Gratianus, Ausonius ar fi putut încerca să predea prin intermediul jocului.*

SIDONIO MARITO E VESCOVO: MATRIMONIO E INTERESSE NELLA GALLIA DEL V SECOLO

Patrizia MASCOLI
(Università degli Studi di Bari Aldo Moro)

Abstract: *This contribution aims to investigate the equilibrium and the effective consistency of Sidonius' married relationship, especially after having assumed the episcopal office. The work puts in evidence interests and shared ideological and social perspectives between Sidonius and Papianilla about the role and the importance of marriage as juridical institution, useful to guard and to increase of the aristocracies. Otherwise, there's no trace of a more intimate perception of marriage.*

Rezumat: *Această contribuție are ca scop investigarea echilibrului și coerenței efective a căsătoriei lui Sidonius, în special după asumarea episcopatului. Ea evidențiază interesele și perspectivele ideologice și sociale comune dintre Sidonius și Papianilla privitoare la rolul și importanța căsătoriei ca instituție juridică, utilă protejării și dezvoltării aristocrației. Altfel, nu există nici o dovadă pentru o percepție mai intimă a căsătoriei.*

**ANNIA PUPA, AUIA ; C. ANNIUS ATILIANUS, NEPOS (CIL, XII, 1391,
LE BARROUX, VOCONCES DE VAISON, VAUCLUSE). PARENTÉ ET
TRANSMISSION DU NOM**

Nicolas MATHIEU
(Université Grenoble-Alpes)

Résumé : *Dans cet article, l'auteur révisé la lecture de la fin de l'épithaphe remployée dans une chapelle, au Barroux, en limite méridionale de la cité des Voconces de Vaison, et propose plusieurs hypothèses pour expliquer l'identité de nom gentilice entre le petit-fils et sa grand-mère. En effet, l'épithaphe de Caius Annius Atilianus, âgé de 22 ans, a été faite par Annia Pupa, sa grand-mère (auia) à son très cher petit-fils (nepoti [ca-]rissimo). A la dernière ligne, la première lettre était mal lue et, par suite, la fin de l'avant-dernière ligne n'avait pas été vue. Il s'agit d'un R, non d'un P, donc l'adjectif commence à la fin de l'avant-dernière ligne. L'enquête onomastique sur Annius/Annia et Atilianus conduit à envisager plusieurs hypothèses pour expliquer l'identité de gentilice et le surnom en -anus : union inégale à la génération d'Annia Pupa avec un homme de statut inférieur ; des colliberti d'un même maître ou un maître et une affranchie ; des mariages croisés ; une adoption ; une pratique sociale délibérée avec choix de transmettre le nom de la mère ; un mariage entre homonymes. Trois stemmata présentent les possibilités.*

Rezumat: *În acest articol, autorul corectează lectura părții finale a unui epitaful reutilizat într-o capelă situată la Barroux, la frontiera meridională a voconțiilor din Vaison, și propune mai multe ipoteze care să explice identitatea gentiliciului nepotului și a bunicii sale. Astfel, epitaful lui Caius Annius Atilianus, în vârstă de 22 de ani, a fost făcut de Annia Pupa, bunica sa (auia), nepotului preîndragit (nepoti [ca-]rissimo). Prima literă din ultimul rând a fost citită greșit și partea finală a penultimului rând nu a fost văzută. Este vorba despre un R, nu de un P, astfel adjectivul începe la sfârșitul penultimului rând. Ancheta onomastică cu privire la Annius/Annia și Atilianus permite emiterea mai multor ipoteze care să poată identitatea gentiliciului și cognomenul terminat în -anus: uniunea inegală a Anniei Pupa cu un bărbat de statut inferior; colliberti ai aceluiași stăpân sau un stăpân și o libertă; căsătorii încrucișate; adopție; o practică socială deliberată, menită să transmită numele mamei; căsătorie între omonimi. Trei stemmata ilustrează aceste posibilități.*

**THE JONAH SARCOPHAGUS FROM *SINGIDUNUM*: A CONTRIBUTION
TO THE STUDY OF EARLY CHRISTIAN ART IN THE BALKANS**

Sanja PILIPOVIĆ

(The Institute for Balkan Studies, The Serbian Academy of Sciences and Arts,
Belgrad),

Ljubomir MILANOVIĆ

(The Institute for Byzantine Studies, The Serbian Academy of Sciences and Arts,
Belgrad)

Abstract: *The subject of the paper is the so-called Jonah sarcophagus from Singidunum (Belgrade). The sarcophagus belongs to the pagan, Pannonian type sarcophagi that were often decorated with Noric-Pannonian scrolls. What makes it unique in the region of Moesia is its relief decoration on the front side. In the field usually used for an inscription, one finds carved scenes from the Old Testament story of Jonah and the Good Shepherd. The sarcophagus is considered in the context of the growing Early Christian community in Singidunum and surrounding area. The iconography is discussed in close proximity with analogous images of Early Christian art that may have impacted the development of its iconographic program.*

Rezumat: *Subiectul articolului este așa-numitul sarcofag al lui Iona din Singidunum (Belgrad). Sarcofagul aparține tipului de sarcofage pannonice păgâne, care erau adesea decorate cu benzi. Ceea ce-l face unic în regiunea Moesiei este decorația în relief de pe partea frontală. Pe câmpul folosit, în mod obișnuit, pentru inscripție, se găsesc sculptate scenele din Vechiul Testament, respectiv istoria lui Iona și Bunul Păstor. Sarcofagul este privit în contextul creșterii comunității creștine timpurii din Singidunum și din împrejurimi. Iconografia este discutată în strânsă legătură cu imagini analoge ale artei creștine timpurii, care au putut avea un impact asupra dezvoltării programului iconografic.*

**CATO TEMPORIS SUI: CONTEMPLANDO EL SENADO ROMANO
TARDÍO DESDE LA HISTORIA AUGUSTA. FALSIFICACIÓN,
LITERATURA Y PERVIVENCIAS REPUBLICANAS**

Miguel P. SANCHO GÓMEZ

(Universidad Católica San Antonio Murcia, España)

Resumen: *Este artículo trata de ofrecer una perspectiva ampliada de Catón en la Antigüedad Tardía a partir de la imagen ofrecida por la Historia Augusta. Se usará también el ejemplo de “Fabio Sabino” para añadir luz adicional tanto al senado tardío como a la nobleza romana, además de ofrecer una nueva perspectiva sobre los gustos literarios y el modus operandi del elusivo autor de la Historia Augusta.*

Abstract: *This paper attempts to bring an increased perspective of Cato in Late Antiquity, based on the images offered by the Historia Augusta. “Fabius*

Sabinus” will be used as example for adding additional insight both to the Late Senate and Roman nobility, plus offering a new view about the literary tastes and modus operandi of the elusive Historia Augusta author.

Rezumat: *Articolul încearcă să ofere o perspectivă amplă a figurii lui Cato în Antichitatea târzie pornind de la imaginea oferită de Historia Augusta. „Fabius Sabinus” va fi folosit ca exemplu pentru a adăuga o lumină nouă asupra Senatului târziu, ca și a nobilimii romane, precum și o nouă perspectivă asupra gusturilor literare și a lui modus operandi al autorului anonim al scrierii Historia Augusta.*

EPIGRAPHIC MONUMENTS AND THE CARE FOR THE BODY ON THE TERRITORY OF THE EASTERN ALPS

Julijana VISOČNIK
(Nadškofijski arhiv Ljubljana)

Abstract: *The Greco-Roman period went down in history also due to the planned care for the body, hygiene, and health. The evidence of this can also be found on the epigraphic monuments documented all over the Roman Empire; the Slovenian or wider area of the Eastern Alps is no exception. Votive aras dedicated to the Nymphs, the dedication to the deity Valetudo from Rimske Toplice, and the votive altar for Aesculapius, which was erected by the physician Lucius Peticius Technicus from Emona, solely confirm this fact.*

Rezumat: *Perioada greco-romană este cunoscută în istorie și prin grija planificată pentru corp, igienă și sănătate. Dovezi ale acestui fapt pot fi găsite pe monumentele epigrafice documentate peste tot în Imperiul roman; zona slovenă sau, mai larg, cea a Alpilor Orientali nu face excepție. Altarele votive dedicate Nimfelor, dedicația către zeița Valetudo de la Rimske Toplice și altarul votiv pentru Aesculapius ridicat de medicul Lucius Peticius Technicus din Emona confirmă întocmai acest fapt.*